

autori: Dragan Koprivica / Milica Kovačević
istraživač: Vladan Đuretić

PREDLOG PRAKTIČNE POLITIKE

**Depolitizovana i efikasna izborna administracija
– preduslov povjerenja u izbore**

autori: Dragan Koprivica / Milica Kovačević
istraživač: Vladan Đuretić

PREDLOG PRAKTIČNE POLITIKE:
Depolitizovana i efikasna izborna administracija
– preduslov povjerenja u izbore

Podgorica, januar 2017

UVOD

U Crnoj Gori se od uvođenja višestranačkog sistema traga za efikasnim modelom rada izborne administracije. Česte promjene načina organizovanja i izbora izborne administracije nijesu dovele do ključnog cilja: stvaranja “izborne vlasti” koja autoritetom jake institucije brani demokratske principe i povećava povjerenje građana u izborni proces. Zajednički imenitelj svih ovih pokušaja je politizovanost izborne administracije koja radije čuva interes partija nego zakonitost procesa.

“Reforma” izborne administracije započeta novim setom zakona iz 2014. godine nije donijela značajne novosti. Partije su, po ko zna koji put, postavile sebe kao dominantne kontrolore sistema i sudije u utakmici u kojoj same učestvuju. Politički dogovor ključnih aktera napravljen prilikom kreiranja promjena zakona je bio jači od stručnih i ekspertskih mišljenja. I, naravno, nije donio pozitivnu promjenu. Sve je ostalo na eksperimentu - prilično neuspješnom.

Iskustvo parlamentarnih izbora nam govori da je izborna administracija, prije svih Državna izborna komisija (DIK), stvorila tenzičan izborni ambijent koji se kasnije prenio i na druge značajne aspekte procesa. Rezultati njihovog rada su potpuna politizovanost, netransparentnost, neefikasnost, neaktivnost – koji su kasnije, prirodno, prozrokovali nepovjerenje građana u izbornu administraciju i izborni proces.

Centar za demokratsku tranziciju (CDT) već duže vrijeme zagovara depolitizaciju izborne administracije. Za naše predloge, političke partije 2014. godine nijesu imale sluha.

Ovim predlogom praktične politike želimo ponovo skrenuti pažnju na ovaj važan problem i ponuditi rješenja odnosno model koji je u skladu sa međunarodnim standardima i koji može funkcionisati u crnogorskim uslovima.

U tu svrhu smo uradili detaljno istraživanje o modelima evropskih izbornih administracija i ponudili rješenja koja bi, po našem mišljenju, omogućila da se konačno i u ovoj oblasti napravi ozbiljniji korak naprijed.

Ostajemo otvoreni za dodatna pojašnjenja i diskusiju o svim detaljima našeg predloga.

Tim CDT-a

REFORMA DIK-e 2014 - NEUSPJELI EKSPERIMENT

Državnu izbornu komisiju (DIK) čine predsjednik i deset članova u stalnom sastavu i po jedan opunomoćeni predstavnik podnosioca izborne liste. Dva člana DIK, predsjednik i član iz reda civilnog društva, imenovani su od strane Skupštine Crne Gore nakon sprovedenog javnog konkursa. Preostalih devet članova imenuje Skupština, i to četiri člana na predlog parlamentarne većine, četiri člana na predlog parlamentarne opozicije, i jedan član kao predstavnik partija manjinskih naroda. Opštinske izborne komisije i birački odbori imaju po pet članova u stalnom sastavu, i proširene sastave, i u cjelosti su sastavljeni od predstavnika političkih partija.¹

Koncept multipartijske izborne administracije počiva na ideji da će se partije uzajamno kontrolisati, kako bi se došlo do pravednih odluka koje je favorizuju ni jednu političku opciju. On počiva na ideji da se kroz konsenzus u odlučivanju jača kontrola i gradi povjerenje građana i institucija u izbore. Međutim, ovaj koncept u Crnoj Gori se pretvorio u svoju suprotnost.

Potpuna politizacija i sporan legitimitet

Iskustvo iz kampanje za parlamentarne izbore 2016. godine nam pokazuje da su odluke i radnje izborne administracije u Crnoj Gori uslovljene partijskim interesima, a ne interesom zakonitog izbornog procesa. Bitne odluke su donošene preglasavanjem po jasnoj liniji vlast-opozicija, na osnovu partijskih stavova, a ne nužno i pravnih normi.

Legitimitet makar dijela od 17 članova proširenog sastava DIK-e je bio sporan, jer je počivao na sistemu verifikacije potpisa koji ne predviđa provjeru autentičnosti. Predstavnicima zainteresovane javnosti su izrazili opravdane sumnje da je dio potpisa podrške pojedinim izbornim listama falsifikovan, ali je DIK-a odbila inicijativu da se ti dokumenti dostave na provjeru nadležnom tužilaštvu².

Na osnovu saglasnosti svih članova komisije (izuzev predstavnika NVO sektora) DIK-a je pokušala da uskrati posmatračima izbora pravo da svoj posao rade u punom kapacitetu, čime se oglušila o međunarodne standarde i Zakon³.

DIK-a je utvrdila konačne rezultate parlamentarnih izbora nakon višesatovne sjednice koju su obilježile svađe, tenzije, zamjene opunomoćenih

1) Zakon o izboru odbornika i poslanika, "Sl. list RCG", br. 16/2000 prečišćeni tekst, 9/2001, 41/2002, 46/2002, 45/2004 odluka US, 48/2006 i 56/2006 odluka US i "Sl. list CG", br. 46/2011, 14/2014, 47/2014 odluka US i 12/2016 odluka US, glava V – Organi za sprovođenje izbora

2) "DRŽAVNA IZBORNA TREGEDIJA: U šinjelu vlasti", Monitor, 04.11.2016, www.monitor.co.me

3) "CDT: DIK zabranio pristup bitnim radnjama u izbornom procesu", CDM, 27.07.2016, www.cdm.me

predstavnik, zakulisni politički dogovori, pritisci na pojedine članove i sumnje u političku korupciju⁴.

Na nižim nivoima, zahvaljujući manjoj pažnji javnosti, nepravilnosti često prolaze nezapaženo. Birački odbori i opštinske izborne komisije (OIK), vođeni partijskim interesima, nerijetko donose nezakonite odluke, od kojih neke nikad ne budu provjerene na višim instancama. Zabilježeni su i brojni slučajevi različitog postupanja u istim pravnim situacijama, suprotno principu pravne sigurnosti⁵.

Netransparentnost

DIK-a je tokom posljednjeg izbornog procesa informisala javnost o svom radu uglavnom preko nefunkcionalne i zastarjele internet stranice⁶. DIK-a je objavljivala znatno manje informacija na svom sajtu nego u prethodnim izbornim procesima.

DIK-a nije objavljivala informacije sa održanih sjednica, niti sve važne odluke koje je donosila. Nije objavljivala ni dokumenta koja je bila dužna da objavljuje po osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama⁷. Na sajtu DIK-e nikad nije objavljen prošireni sastav ovog organa, pa ne znamo ko su bili predstavnici pojedinih partija u ovom tijelu. CDT ne uspijeva da dobije ovu informaciju ni putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama, od sredine novembra 2016.⁸

Sjednice DIK-e su bile zatvorene za medije, javnost nije bila zvanično obavještavana ni o vremenu njihovog održavanja, i najčešće nakon njih nijesu izdavana ni saopštenja za javnost. Pored toga, predstavnici DIK su vrlo rijetko odgovarali na pozive medija, i često uskraćivali javnost za objašnjenja koja su važna za izborni proces, ali i povjerenje građana u izbore.

Situacija je još gora na nižim nivoima izborne administracije. Većina OIK-a nije ispunjavala zakonsku obavezu da ima svoju web stranicu i objavljuje važne podatke. Informacije o proširenom sastavu OIK su bile dostupne u samo pet opština. Građani su ostali uskraćeni i za informacije o personalnom sastavu biračkih odbora.

Niko ne može dati cjelovit odgovor na pitanje ko su bili članovi izborne administracije na parlamentarnim izborima u Crnoj Gori.

4) "DIK proglasio rezultate izbora, skandal na sjednici", Portal Vijesti, 30.10.2016, www.vijesti.me

5) Parlamentarni izbori 2016, Završni izvještaj, Centar za demokratsku tranziciju, www.cdtmn.org

6) Stranica je dostupna na old.dik.co.me. Nova stranica www.dik.co.me je objavljena nakon završetka izbornog procesa.

7) Obaveza proaktivnog objavljivanja informacija propisana je u članu 12, Zakona o slobodnom pristupu informacijama, "Sl. list CG" br. 44/12

8) Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama je 27. 01.2017. uvažila žalbu CDT-a na ćutanje administracije od 19.12.2016, i naložila DIK da donese rješenje po zahtjevu CDT-a od 11.11.2016.

9) „VIDEO: DIK utvrdila DPS-u 36 a DF-u 18 mandata: Svađa među članovima!“, Portal AntenaM, 18.10.2016, www.antenam.net

10) OSCE/ODIHR, Montenegro, Parliamentary Elections, 16 October 2016: Final Report, objavljen 25.01.2017, www.osce.org

Neefikasnost i neaktivnost

Uz već opisanu netransparentnost i politizovanost, rad crnogorskih organa za sprovođenje izbora pratili su i nezabilježeni javni skandali⁹, što se negativno odrazilo na povjerenje u izbore u cjelini. Predstavnici opozicije u DIK-i nijesu glasali za rezultate izbora. Ovo je bio jedan od razloga što opozicione partije ne priznaju izborni rezultat i bojkotuju parlament.

U periodima između izbora DIK-a ne sprovodi obuke izborne administracije, ne predlaže unaprjeđenja izbornog zakonodavstva, ne vrši ni edukaciju birača. Naučno-istraživačka komponenta njihovog rada ne postoji.

Doprinos ove institucije unapređenju izbornog sistema je minimalan.

Mišljenje OSCE/ODIHR

Opisani problemi prepoznati su i u Završnom izvještaju OSCE/ODIHR posmatračke misije¹⁰. OSCE/ODIHR daje preporuku da se preduzmu mjere koje bi osigurale nezavisnost i profesionalnost izborne administracije, te kako bi se adresirali potencijalni sukob interesa i izbjegle političke tenzije. OSCE/ODIHR predlaže i da se precizira uloga ovlašćenih predstavnika i ograniči njihova direktna uključenost u donošenje odluka. Takođe, izvještaj naglašava potrebu da se poveća transparentnost i odgovornost izborne administracije, kroz otvaranje sjednica DIK za javnost i objavljivanje svih relevantnih dokumenata.

MODEL: NEZAVISNI, VLADIN ILI MJEŠOVITI?

U uporednom iskustvu postoje tri osnovna modela organizacije izborne administracije – nezavisni, vladin i mješoviti – sa mnoštvom varijacija.

Vladin model izborne administracije podrazumijeva da izbore organizuje i sprovodi izvršna vlast, kroz neko ministarstvo ili organ uprave. U ovim slučajevima na čelu izborne administracije je funkcioner izvršne vlasti, i one često nemaju članove, nego su to funkcioneri i zaposleni u izvršnoj vlasti. Vladin model je zastupljen u velikom broju zapadnoevropskih razvijenih demokratija¹¹, u kojima ne postoji problem povjerenja u izborne procese.

Za Crnu Goru, vladin model je neprihvatljiv na ovom nivou razvoja demokratskih institucija i u vremenu izraženog nepovjerenja u izborni proces.

Mješoviti model uspješno funkcionise u nekoliko država¹², i podrazumijeva da se izborna administracija sastoji iz dvije strukture. Donošenje odluka i nadzor sprovodi tijelo nezavisno od izvršne vlasti, dok sprovođenje odluka, tehničke i organizacione aspekte izbora sprovodi neki odsjek izvršne vlasti, koji je odgovoran prvom, nezavisnoj strukturi.

Mješoviti modeli imaju korisnih elemenata koji mogu poslužiti kao uzor u kreiranju crnogorskog modela. Međutim, modeli u kojima neki dio izvršne vlasti odgovara nekoj nezavisnoj instituciji nemaju snažno uporište u institucionalnoj tradiciji na ovim prostorima, te bi u uslovima nepovjerenja moglo doći do ozbiljnih problema u funkcionisanju.

Nezavisni model¹³ podrazumijeva da je izborna administracija autonomna i nezavisna od izvršne vlasti, i da njeni članovi nijesu predstavnici izvršne vlasti. Ona je najčešće odgovorna parlamentu, ili u nekim sistemima sudskoj vlasti. Izborna administracija ima sopstveni budžet, i uživa visok stepen finansijske autonomije i odgovornosti.

Sastav nezavisnih izbornih komisija se razlikuje. U nekim zemljama to su ekspertska tijela, u drugim ih čine predstavnici partija, a u trećim članovi dolaze i iz reda eksperata i iz reda političkih predstavnika. Nezavisni model je često primijenjen u tranzicionim demokratijama.

Nezavisni model sastavljen dominantno od partija je u našim uslovima (kako je to objašnjeno u prethodnom dijelu) pokazao veliki broj ozbiljnih nedostataka.

11) Primjer: Njemačka, Italija, Norveška, Švedska, Finska, Grčka

12) Primjer: Francuska, Holandija, Island, Portugal, Španija, Mađarska, Slovačka

13) Primjer: Hrvatska, Slovenija, Estonija, Litvanija, Letonija, Malta, Bugarska i Rumunija

Za Crnu Goru je najpogodnije da razvija politički, budžetski i funkcionalno nezavisnu DIK-u, koja, za svoj rad, odgovara Skupštini Crne Gore. DIK treba da razvije sopstvenu stručnu službu koja će sprovesti i sve administrativne, tehničke i logističke aspekte izbornih procesa.

Integritet izborne administracije ne zavisi samo od njenoga sastava, već od toga kako se sprovedu procedure i donose odluke. Izborna administracija u svakom slučaju mora počivati na principima transparentnosti, nepristrasnosti, odgovornosti, efikasnosti i profesionalizma. Poštovanje ovih principa osigurava slobodne izbore iz kojih proizilaze demokratske institucije u koje će građani imati povjerenje.

PREPORUKE ZA KREIRANJE NOVOG MODELA IZBORNE ADMINISTRACIJE

1. Ekspertska administracija sa manjim brojem članova

DIK-a treba da bude sastavljena od članova koji zadovoljavaju strogo postavljene uslove stručnosti i političke nepristrasnosti.

Broj članova treba značajno redukovati – dovoljno je 5-7 članova stalnog sastava (uključujući i predsjednika) uz odgovarajuću tehničku službu. Manji broj članova rezultiraće efikasnijim raspravama i donošenjem odluka. Neparan broj članova garantuje da se odluke mogu donositi prostom većinom, te da nije potrebno dodjeljivati „zlatni glas“ predsjedniku.

Široku predstavljenost treba omogućiti u periodu izborne kampanje, kroz prošireni sastav DIK-e koji bi činili predstavnici partija/kandidata. Oni bi učestvovali u radu i raspravama, ali bez prava glasa.

Na isti način treba sastaviti i opštinske izborne komisije (OIK), samo što je za OIK-e dovoljno da imaju i tri do pet članova.

Biračke odbore u ovom trenutku nije moguće u potpunosti depolitizovati, ali je neophodno napraviti korake ka njihovoj profesionalizaciji. Potrebno je propisati da članovi biračkih odbora mogu biti imenovani samo između onih kandidata koji su prethodno prošli obuke, položili testove, i dobili certifikate od strane DIK-e.

2. Visoki kriterijumi i kvalifikovana većina kao garancija za izbor najboljih kandidata

Članovi stalnog sastava DIK mogu biti birani nakon sprovedenog javnog konkursa, ili predloženi Skupštini od strane nekog ovlašćenog predlagača. Sprovedenje javnog konkursa je poželjan model u kontekstu transparentnosti procesa, ali može destimulusati najbolje kandidate od prijavljivanja, pa zato države koje imaju nezavisne modele često daju pravo predlaganja nekom predlagaču¹⁴. Ukoliko bi se opredijelili za opciju ovlašćenog predlagača, za crnogorski model bi bilo najbolje da tu ulogu ima odgovarajući odbor Skupštine¹⁵.

U uporednom iskustvu je čest slučaj da se članovi vrhovnog izbornog organa imenuju iz reda sudija¹⁶, što u Crnoj Gori ne bi bilo moguće bez promjene Ustava, koji propisuje da sudija ne može vršiti drugu javnu funkciju niti profesionalno obavljati drugu djelatnost. Stoga je potrebno je propisati detaljne uslove koje treba da zadovolje pojedini članovi.

Član DIK-e bi trebalo da ima crnogorsko državljanstvo i biračko pravo.

U pogledu stručnosti, kandidati za članove DIK treba da imaju diplomu fakulteta društvenih nauka¹⁷, najmanje 10 godina radnog iskustva u struci, kao i dobro poznavanje izbornog sistema/izborne statistike.

U pogledu ostvarivanja nepristrasnosti, treba potpisati da član DIK ne smije biti član niti aktivista političke partije, kao i da lice u periodu od 5 godina nije bilo član organa političke partije ili kandidat na listi političke partije. Takođe, potrebno je posebno obratiti pažnju na mogućnost sukoba interesa, i onemogućiti da za članove DIK budu birani ljudi koji imaju srodničke ili poslovne odnose sa istaknutim političkim predstavnicima¹⁸.

U pojedinim se sistemima postavlja zahtjev za članove vrhovnog izbornog tijela da imaju dobru profesionalnu reputaciju i uživaju povjerenje javnosti¹⁹. U cilju ispunjenja ovog uslova, bilo bi potrebno tražiti od kandidata i reference (preporuke) od ranijih poslodavaca ili relevantnih institucija i organizacija.

Članovi organa za sprovođenje izbora ne smiju biti lica koja su osuđivana za krivična djela protiv izbornog prava ili krivična djela iz oblasti korupcije.

U nekim državama imamo primjere da se za članstvo u centralnom izbornom tijelu bira i predstavnik nacionalne agencije za statistiku²⁰, ili državne revizije²¹. DIK-a ima potrebu za stručnjakom za izbornu statistiku, kako bi obezbijedila nezavisnost u procesu obrade rezultata izbora. Stoga je potrebno dodatno razmotriti da li ovu funkciju tražiti kroz izbor članova DIK,

14) U Litvaniji pravo predlaganja kandidata imaju Ministar Pravde i Advokatska komora. Na Malti članove Izborne komisije Malte imenuje Predsjednik, na osnovu predloga Premijera o kojem je konsultovan i lider opozicije.

15) Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu, ili Administrativni odbor.

16) Primjer: Hrvatska, Slovenija, Estonija, Rumunija, Poljska

17) Dodatno bi se moglo propisati da 5 članova budu pravnici, a 2 člana stručnjaci za izborne i političke procese, ili izbornu statistiku, koji mogu imati diplomu politikologa ili ekonomiste.

18) Primjer: Bugarska, Mađarska

19) Primjer: Bugarska

20) Primjer: Srbija

21) Primjer: Estonija

22) Dvotrećinska većina je potrebna za izbor Nacionalne izborne komisije u Mađarskoj.

23) U Hrvatskoj, Predsjednika, članove stalnog sastava izbornog povjerenstva izborne jedinice imenuje Državno izborno povjerenstvo iz reda sudaca i istaknutih pravnika.

24) U Hrvatskoj mandat Državnog izbornog povjerenstva je 8 godina, a toliko je i mandat Stalne izborne vlasti u Rumuniji. Poljska ne ograničava trajanje mandata. U Bugarskoj i Makedoniji mandat je 5 godina. U Letoniji, Litvaniji, Estoniji, Sloveniji – mandat je 4 godine.

25) Po uzoru na rješenja iz Zakona o Ustavnom sudu.

ili kroz razvoj ovih kapaciteta u okviru stručne službe.

Za izbor stalnog sastava DIK u Skupštini treba propisati kvalifikovanu većinu uz čiju podršku bi bili izabrani najbolji predloženi kandidati. Predlažimo da se u prvom krugu glasanja traži dvotrećinska većina²², a u drugom tročetinska kao mehanizam deblokade. Time bi partije bile primorane na pronalaženje konsenzusa i izbor najkvalitetnijih stručnjaka. Osim toga, kvalifikovana većina bi dala veliki legitimitet članovima DIK-a, i slobodu u odlučivanju i djelovanju.

Članove OIK-a treba da imenuje DIK-a, na osnovu sprovedenog javnog konkursa²³, ili biraju lokalni parlamenti kvalifikovanom većinom. Članovi OIK-a takođe treba da ispune uslove stručnosti i nepristrasnosti.

3. Status koji omogućava nezavisnost

U cilju osiguravanja nezavisnosti, potrebno je da mandat DIK-e traje duže od mandata Skupštine, kako njeni članovi ne bi bili pod pritiskom reizbora u slučaju promjene vlasti. Duži mandat osigurava i institucionalnu memoriju i stabilnost.

Mandat DIK-e treba da bude šest godina²⁴. Predsjednik DIK-e se bira iz reda članova, na period od dvije godine.

Članovi DIK treba da budu stalno zaposleni, uz zabranu obavljanja druge javne funkcije i ograničenja za obavljanje druge djelatnosti.

DIK-i je neophodno obezbijediti i finansijsku autonomiju. To se može uraditi po uzoru na model finansiranja Agencije za sprječavanje korupcije ili Državne revizorske institucije – gdje bi DIK predlagala nacrt budžeta i dostavljala ga nadležnom radnom tijelu Skupštine za poslove finansija, koje bi utvrđivalo Nacrt budžeta i dostavljalo ga Vladi.

Konačno, potrebno je propisati i da mandat članu prestaje kada prestane da ispunjava uslove postavljene za izbora, kao i mogućnost za Skupštinu da razriješi člana DIK zbog osude za djelo koje ga čini nedostojnim za vršenje funkcije, zbog trajnog gubitka sposobnosti za vršenje funkcije ili javnog ispoljavanja političkih uvjerenja²⁵.

4. Odgovornost za unapređenje izbornog sistema

Uspostavljanje profesionalne, ekspertske DIK-e treba da bude praćeno i uvođenjem novih odgovornosti i obaveza za DIK-u, koje bi ova institucija sprovodila kontinuirano, i u periodima između izbora.

Potrebno je DIK-i propisati obavezu izrade godišnjih planova rada, i podnoženja godišnjeg izvještaja o radu na raspravu i usvajanje Skupštini Crne Gore.

Neke od obaveza koje treba propisati za DIK su:

- edukacija članova nižih nivoa organa za sprovođenje izbora,
- izbor i imenovanje članova OIK i biračkih odbora,
- inicijative za izmjene i unapređenje izbornog zakonodavstva,
- edukacija i informisanje građana o izborima i biračkom pravu,
- razvoj sopstvenih kapaciteta i kapaciteta zaposlenih,
- izrada stručnih publikacija,
- unapređenje tehničkih aspekata izbora kroz uvođenje novih tehnologija...

5. Transparentnost kao osnov povjerenja

DIK-a mora dostići visoke standarde transparentnosti u cilju povećanja povjerenja u izbore i otklanjanja sumnji u regularnost izbornog procesa.

To podrazumijeva dostupnost svih informacija o radu institucije, i otvorenost institucije za medije i zainteresovanu javnost.

Potrebno je otvoriti sjednice DIK za medije, a u vrijeme utvrđivanja rezultata izbora omogućiti i direktni prenos toka sjednica.

DIK-a mora drastično promijeniti pristup korištenju tehnologija, ali i konačno se početi baviti izbornom statistikom i predstavljanjem podataka. Na sajtu DIK-a je neophodno omogućiti praćenje obrade rezultata izbora u realnom vremenu, u čemu Crna Gora kasni ne samo za razvijenim demokratijama, nego i za regionom²⁶.

Ona mora razvijati modele saradnje i komunikacije sa svim zainteresovanim stranama u izbornom procesu – partijama, medijima, NVO-ma i postati primjer transparentnosti i otvorenosti.

26) Hrvatska: www.izbori.hr,
Makedonija: www.sec.mk,
BiH: www.izbori.ba

IZVORI I LITERATURA:

Zakoni:

1. Estonija, Izborni zakon, Riigikogu Election Act, 12.06.2002, RT I 2002, 57, 355;
2. Hrvatska, Zakon o državnom izbornom povjerenstvu, NN 44/06, 19/07;
3. Litvanija, Zakon o Centralnoj izbornoj komisiji, Law on the Central electoral commission, 20.06.2002, No. IX-985, Vilnius;
4. Poljska, Izborni zakonik, Election Code, Journal of Laws 31.01.2011;
5. Letonija, Zakon o Centralnoj izbornoj komisiji- Law on the Central Election Commission, 01.11.2002.
6. Bugarska, Izborni zakonik, Election Code, SG No. 19/5.03.2014, SG No. 35/22.04.2014, SG No. 53/27.06.2014, SG No. 98/28.11.2014, SG No. 79/13.10.2015, SG No. 39/26.05.2016, SG No. 57/22.07.2016, SG No. 85/28.10.2016;
7. Slovenija, Zakon o izboru nacionalnog parlamenta, Zakon o volitvah v Državni zbor, Ur.l. RS, št. 44/92, 60/95, 14/96– odločba US, 67/97– odločba US, 70/2000;
8. Malta, Ustav, Constitution of Malta, The Malta Independence Order, 1964, as amended by Acts: XLI of 1965, XXXVII of 1966, IX of 1967, XXVI of 1970, XLVII of 1972, LVII, LVIII.1974, XXXVIII of 1976, X of 1977, XXIX of 1979, IV of 1987, XXIII of 1989; Proclamations Nos. II and VI of 1990; Acts XIX of 1991, IX of 1994; Proclamations IV of 1995 and III of 1996; Acts: XI of 1996, XVII of 1997, III of 2000, XIII of 2001, V of 2003, XIV and XXI of 2007, XX of 2011, VII and X of 2014, XXIV of 2015, XLII of 2016 and XLIV of 2016;
9. Malta, Izborni zakonik, General Elections Act, ACT XXI of 1991 as amended by Acts XXIV of 1995 and XV of 1996; Legal Notice 178 of 1996; Acts VI of 2001, XVI of 2002 and XXI of 2007; Legal Notice 425 of 2007; Acts VII of 2009 and XIV of 2012; Legal Notice 426 of 2012; Acts VII and XVII of 2014; Legal Notice 284 of 2014; and Act XXIV of 2015;
10. Mađarska, Zakon o izbornoj proceduri, Act XXXVI of 2013 on Electoral Procedure, last modified by Act CCVII of 2013;
11. Rumunija, Zakon o izboru predstavničkog doma i Senata, Law no. 35, of 13 March 2008, for the election to the Chamber of Deputies and the Senate and for the amendment and completion of Law no. 67/2004 for the election of local public administration authorities, of Law no. 215/2001 on the local public administration, and of Law no. 393/2004 on the Statute of local electees;
12. Makedonija, Izborni zakonik, Изборен законик, Службен весник на Република Македонија, бр. 40/06, 136/08, 148/08, 155/08, 163/08, 44/11, 51/11, 54/11, 142/12, 31/13, 34/13, 14/14, 30/14, 196/15, 35/16, 97/16, 99/16;
13. Srbija, Zakon o izboru narodnih poslanika, "Sl. glasnik RS", br. 35/2000, 57/2003 - odluka USRS, 72/2003 - dr. zakon, 75/2003 - ispr. dr. zakona, 18/2004, 101/2005 - dr. zakon, 85/2005 - dr. zakon, 28/2011 - odluka US, 36/2011 i 104/2009 - dr. zakon;
14. Zakon o izboru odbornika i poslanika, "Sl. list RCG", br. 16/2000 prečišćeni tekst, 9/2001, 41/2002, 46/2002, 45/2004 odluka US, 48/2006 i 56/2006 odluka US i "Sl. list CG", br. 46/2011, 14/2014, 47/2014 odluka US i 12/2016 odluka US;

15. Zakon o Ustavnom sudu Crne Gore, "Sl. list CG", br. 11/2015;
16. Zakon o sprječavanju korupcije, "Sl. list CG", br. 53/2014;
17. Zakon o Državnoj revizorskoj instituciji, "Sl. list RCG", br. 28/2004, 27/2006 i 78/2006, "Sl. list CG", br. 17/2007, 40/2011 - dr. zakon i 31/2014.

Izvještaji:

1. OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, Montenegro, Parliamentary Elections, 16 October 2016. Dostupno na <http://www.osce.org/odihr/elections/montenegro/295511?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
2. OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report, Hungary, Parliamentary Elections, 6 April 2014. Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/hungary/121098?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
3. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Final Report, republic of Slovenia, Early Elections of the National Assembly, 4 December 2011. Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/87786?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
4. OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report, Republic of Bulgaria, Early Parliamentary Elections, 5 October 2014, Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/bulgaria/133571?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
5. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Final Report, Republic of Malta, Parliamentary Elections, 9 March 2013. Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/102176?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
6. OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report, Romania, Parliamentary Elections, 11 December 2016. Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/romania/278346?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
7. OSCE/ODIHR Election Expert Team Final Report, Estonia, Parliamentary Elections, 1 March 2015. Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/estonia/160131?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
8. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Final Report, Republic of Croatia, parliamentary Elections, 8 November 2015. Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/croatia/223631?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
9. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report, Republic of Poland, Parliamentary Elections, 25 October 2015. Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/poland/217961?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
10. OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report, Republic of Lithuania, Parliamentary Elections, 9 October 2016. Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/lithuania/251681?download=true>. Pristupano 26.01.2017.
11. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Final Report, Republic of Latvia, Parliamentary Elections, 4 October 2014. Dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/elections/latvia/132416?download=true>. Pristupano 26.01.2017.

Dokumenti i članci:

1. International IDEA, Electoral management Design, Revised edition, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2014.
2. Dr. Toby S. James, University of East Anglia, Centralising Electoral Management and Electoral Integrity: Lessons from Britain, Paper for Annual Political Studies Association International Conference, Manchester, 14 – 16 April 2014.
3. Maíra Martini, Transparency International, Election management bodies and their composition, 2013.
4. Rafael López-Pintor, Bureau for Development Policy, United Nations Development Programme, Electoral Management Bodies as Institutions of Governance, 2000.
5. Pod Lupom, Overview of electoral legislation and segments of the electoral process in 40 OSCE member states, 2015.

Istraživački centar CDT-a (IC) je osnovan **2011.** godine uz podršku Think Thank Fonda. Cilj **IC**-a je unapređenje javnih politika, donošenje kvalitetnijih odluka državnih organa, osnaživanje javnog dijaloga i jačanje institucija.

Koristeći savremene naučno-istraživačke tehnike i metode **IC** posebno analizira, istražuje i ocjenjuje:

- Regularnost izbornog procesa
- Transparentnost i odgovornost javne uprave na nacionalnom i lokalnom nivou
- Proces pregovora u okviru evropskih i evroatlantskih integracija
- Funkcionisanje civilnog društva

IC se u svom radu vodi standardima transparentnosti, objektivnosti i preciznosti. Oslanjajući se na komparativne primjere dobre prakse i praktične rezultate, definiše mjere i preporuke za poboljšanje stanja koje se dostavljaju donosiocima odluka i široj javnosti.

IC je posvećen kontinuiranom usavršavanju istraživačkih kapaciteta i mehanizama, a uspješno saraduje sa domaćim i stranim ekspertima.

IC je u dosadašnjem radu sproveo niz istraživačkih projekata. Vašoj pažnji preporučujemo:

ANB – od nužne tajnosti do demokratske transparentnosti

<https://www.cdtmn.org/nato/nato-analize/transparentnost-anb-predlog-prakticne-politike/>

Planiranje, mjerenje i izvještavanje kao poluge uspješnosti vladinih politika

<https://www.cdtmn.org/dobroupravljanje/du-analize/predlog-prakticne-politike/>

Dobro upravljanje u Crnoj Gori - izazovi i preporuke za poboljšanje stanja

<https://www.cdtmn.org/dobroupravljanje/du-analize/dobro-upravljanje-u-cg-predlog-prakticne-politike/>

Pregovori između Crne Gore i EU - aktivni i dobro informisani građani ili samo posmatrači u procesu

<https://www.cdtmn.org/eu/eu-analize/pregovori-o-pristupanju-cg-eu/>

Strateško komuniciranje procesa evroatlantskih integracija

<https://www.cdtmn.org/nato/nato-analize/stratesko-komuniciranje-procesa-evroatlantskih-integracija/>

Zakonito i transparentno korišćenje javnih resursa – jedan od preduslova za izgradnju povjerenja u izbore

<https://www.cdtmn.org/izbori/izbori-analize/predlog-prakticne-politike-zakonito-i-transparentno-koriscenje-javnih-resursa/>

Preporuke za unapređenje rada Agencije za sprječavanje korupcije - Kroz osvrt na zaključke objavljene u izvještaju o kontroli parlamentarnih izbora <https://www.cdtmn.org/izbori/izbori-analize/preporuke-za-unapređenje-rada-agencije/>

CENTAR ZA DEMOKRATSKU TRANZICIJU

Adresa: Vukašina Markovića bb, 81 000 Podgorica, Crna Gora

Tel: +382 20 234 522

Email: cdtmn@t-com.me

Website: www.cdtmn.org